

STENOGRAFSKE BELEŠKE

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

GODINA 6

BEOGRAD 1937 GODINE

KNJIGA 2

XX REDOVNI SASTANAK

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

DRŽAN 17 FEBRUARA 1937 GODINE U BEOGRADU

PRETSEDAVAO

PRETSEDNIK

STEVAN ĆIRIĆ

SEKRETAR

Dr. ANDREJ VEBLE

Prisutni g. g. Ministri: Ministar unutrašnjih poslova i zastupnik Pretsednika Ministarskog saveta i Ministra inostranih poslova **dr. Anton Korošec**; Ministar saobraćaja **dr. Mehmed Spaho**; Ministar pravde **dr. Nikola Subotić**; Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja **Dragiša Cvetković**; Ministar prosvete **Dobrivoje Stošović**; Ministar finansija **Dušan Letica**; Ministar bez portfelja **dr. Miho Krek**; Ministar pošta, telegrafa i telefona **dr. Branko Kaluderčić**; Ministar bez portfelja **Vojislav V. Đorđević**.

POČETAK U 10 ČASOVA.

SADRŽAJ:

Pre dnevnog reda: 1 — Čitanje i usvajanje zapisnika XIX redovnog sastanka;

2 — Saopštenje zahteva Ministra pravde o izdavanju sudu narodnih poslanika;

3 — Saopštenje izveštaja Ministra unutrašnjih poslova da će na interpelacije narodnog poslanika Milana Mravlja i drugova o postupku ljubljanske policije u prostorijama Kmetijske družbe u Ljubljani i o nezakonitom postupanju upravnika ljubljanske policije **dr. Hacina Josipa**, odgovoriti kad prikupi potrebne podatke;

4 — Molbe i žalbe;

5 — Razna akta.

Govornici: Vojislav Lazić (primedba na zapisnik), sekretar **dr. Andrej Veble**, Pretsednik Narodne skupštine **Stevan Ćirić**.

Dnevni red: Pretres u načelu izveštaja Finansijskog odbora o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za 1937/38 godinu.

Govornici: Ministar finansija **Dušan Letica**, Izvestilac većine **dr. Časlav Nikitović**, Izvestilac manjine **Nikola Kabilin**, Pretsednik Narodne skupštine **Stevan Ćirić**.

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, imam čast da otvorim XX redovni sastanak

Narodne skupštine. Molim gospodina sekretara da izvoli pročitati zapisnik prošle sednice.

Sekretar dr. Andrej Veble pročita zapisnik XIX redovnog sastanka.

Pretsednik Stevan Ćirić: Ima li koji od gospode narodnih poslanika kakvu primedbu na zapisnik? (**Vojislav Lazić:** Molim za reč). Gospodin Vojislav Lazić ima reč.

Vojislav Lazić: Gospodo narodni poslanici, u zapisniku se piše ko od gospode Ministara prisustvuje skupštinskoj sednici. I u ovome zapisniku zapisano je da je pored ostale gospode Ministara sednici bio prisutan i g. Ministar unutrašnjih poslova. Međutim, g. Ministar unutrašnjih dela ne dolazi na sednice od kako smo ovde u ovoj novoj zgradi počeli raditi, a juče je svratio malo, tako da je bio vrlo malko tu i odmah je otišao; nije saslušao ni govor g. Joce Georgijevića, niti govor g. Vase Jovanovića, i ono što je najglavnije, kad smo izglasavali konvencije sa stranim državama, on kao zastupnik Pretsednika Vlade nije bio prisutan i nije našao za shodno da prisustvuje tako velikom činu, a tamo piše da je bio prisutan na sednici i g. Ministar unutrašnjih dela. Izgleda kao da je on bio tu stalno prisutan, dok međutim nije. Gospoda Ministri dodu malo prošetaju se malo, jedan ostane samo kao u rezervi, a posle nema ni jednoga i onda se

piše u zapisniku da su bili prisutni. Ja mislim da se zapisnik tako ne sme voditi. Ako je neko od gospode samo svratio, a nije bio stalno prisutan, onda treba u zapisniku da se zapiše da je svratio taj i taj, i posle otišao dalje.

To je moja primedba na zapisnik i g. sekretar treba da primi ovu moju primedbu pa u buduće ovako da postupi.

Ja još jedanput na ovaj način protestujem protiv zadocnjavanja otvaranja sednice. Sednica je zakazana za danas u 9 časova; a počela je u 10 časova. Čitav sat je danas zadocnila sednica. Prema tome ja mislim da je to zadocnjenje opet zbog Kraljevske vlade, koja nije smatrala za potrebno da na vreme dođe na rad. Zbog toga ponovo protestujem protiv takvog rada. (Odobrovanje na levlci).

Pretsednik Stevan Ćirić: Ima reč gospodin sekretar da se izjasni o ovoj primedbi na zapisnik.

Sekretar dr. Andrej Veble: Gospodo narodni poslanici, čast mi je izjaviti da ne mogu primiti ovu primedbu. Tačno je da je bio gospodin Ministar unutrašnjih poslova na sednici. Ja lično sa njim sam razgovarao skoro pola sata. Ne stoji to što tvrdi g. Vojislav Lazić. Prema tome ja ovu primedbu na zapisnik ne mogu primiti.

Pretsednik Stevan Ćirić: Narodna skupština ima da odluči da li se prima ova primedba na zapisnik. Gospoda koja primaju primedbe na zapisnik, neka izvole sedeti, a gospoda koja ne primaju, neka izvole ustati. (Većina ustaje). Objavljujem da primedbe na zapisnik nisu primljene. Prema tome zapisnik je usvojen onako kako je pročitano od gospodina sekretara.

Izvolite čuti zahteve o izdavanju sudu gospode poslanika.

Sekretar dr. Andrej Veble (saopštava): G. Ministar pravde traži odobrenje za produženje krivičnog postupka protiv narodnog poslanika g. Zdravkovića Milenka zbog dela iz § 297 od. II K. z.

Pretsednik Stevan Ćirić: Saopštenu zahtev gospodina Ministra pravde biće upućen Imunitetnom odboru.

Izvolite čuti izveštaje gospode Ministara.

Sekretar dr. Andrej Veble (saopštava): G. Ministar unutrašnjih poslova izveštava da će na interpelacije g. Milana Mravljea i drugova, narodnih poslanika, o postupku ljubljanske policije u prostorijama Kmetijske družbe u Ljubljani; i o nezakonitom postupanju upravnika ljubljanske policije g. dr. Hacina Josifa — odgovoriti kad prikupi potrebne podatke.

Pretsednik Stevan Ćirić: Pročitani izveštaji uzimaju se na znanje.

Izvolite čuti molbe i žalbe.

Sekretar dr. Andrej Veble (saopštava): Narodnoj skupštini uputili su molbe i žalbe i to: Protić Milan, Popović Dragutin, Cvijović Svetomir, Bošković Aleksandar, Naumović Dragoljub, Kós Luka, Stanković Luka, Lazović Milan, Kadrić Šerif, Jakin Ljubica, Bibić Milija, Bulović Mitar, Savić-Ivančić Zorka, Zakšek Franc, Aćimović Borivoje, Veljkov Pavle, Milković Đamjan, Benc Matija, Savić Sanda, Živanović Jovan, dr. Dimitrijević Ljutica.

Pretsednik Stevan Ćirić: Pročitane molbe i žalbe biće upućene Odboru za molbe i žalbe.

Izvolite čuti razna akta.

Sekretar dr. Andrej Veble (saopštava): Narodnoj skupštini uputili su razna akta i to: 14 staleških društava iz Maribora podnose predstavku da Maribor bude proglašen za grad prvog razreda skupoće; Brković Vido u ime crnogorskih barjaktara podnosi predstavku kojom traže da se reši pitanje njihovih penzija.

Pretsednik Stevan Ćirić: Pročitana razna akta uzimaju se na znanje.

Gospodo narodni poslanici, prelazimo na dnevni red: Pretres u načelu izveštaja Finansijskog odbora o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za 1937/38 godinu.

Reč ima Ministar finansija g. Dušan Letica. (Narodni poslanici iz centra i sa desnice pozdravljaju burnim pljeskanjem Ministra finansija g. Dušana Leticu).

Ministar finansija Dušan Letica: Gospodo narodni poslanici, predlog budžeta državnih rashoda i prihoda za godinu 1937/38 javlja se pred plenumom Narodne skupštine u vremenu, kad je pred nama jasnije ocrtani bilans rada naše privrede u protekloj kalendarskoj godini. Prva, posle nekoliko njezinih mršavih prethodnica, prošla privredna godina pružila nam je mogućnosti, da od truda i napora, u njoj uloženi, možemo da vidimo i nešto koristi.

Kao nužna posledica privredne i finansijske politike Vlade g. dr. M. Stojadinovića, inaugurisane juna 1935 god., naša privredna delatnost mogla se u toku god. 1936 razvijati slobodno bez fiskalnog pritiska naročito uočljivog ili zaodevenog plaštom viših interesa. Naprotiv, ne oduzimajući od nje za javne svrhe preko mere razumnog ekonomisanja, našoj privredi u toku god. 1936 stavljena su na raspolaganje iz javnih izvora relativno obilna proizvodna sredstva, koja su njezin oporavak ubrzala.

Rodna godina našla je već po žetvi i ojačanog potrošača unutra i dosta kupaca spolja. Božjom pomoći, istrajnim napornim radom svih jugoslovenskih privrednika, a naročito seljaka-zemljoradnika, i neprekidnim, smišljeno izvođenim, radom Vlade dr. M. Stojadinovića..., (Burno pljeskanje kod većine i povici: Živeo!) ...bilans naše privredne delatnosti u godini 1936 doneo nam je pozitivan rezultat.

Sa ovakvim privrednim rezultatom za sobom, suočavamo se sa potrebama državnim u narednoj godini. A ove potrebe velike su. One su toliko velike, da ih nije lako ni omeriti, a kako tek podmiriti. Njih zahteva već sam prirodni tok života. A kad se one ne zadovolje jedne, ili čak i više godina uzastopno, — a to je bio slučaj i kod nas u nizu nedavno proteklih godina, — onda nam se potrebe našeg državnog života prikazuju u daleko većem opsegu. Ne zaboravljajmo ni za čas, da su pred nama i potrebe vanrednog značaja, koje nam kao neminovne imperativno nameće današnje uznemireno vreme. Obadva ova kuta nagomilanih javnih potreba, zadaju podjednaku brigu i našem susedstvu, bližem i daljem. Mi vidimo svuda neku užurbanost u javnom životu naroda. Namiču se ogromna sredstva, i ubacuju u ambijent današnjeg uznerviranog društvenog života, bez mere u odnosu na odgovarajući donji privredni kapacitet davanja.

Naše staranje za naše narodne i državne potrebe u toku naredne budžetske godine ogleda se, gospodo, u rasporedu kredita budžetskog predloga, kao i u povišenju budžetskih izdataka za 625 miliona dinara. Mi smo daleko od toga kad bi mislili, da smo pred-

loženim kreditima izmirili sve potrebe našeg narodnog i državnog života. Mi bi možda bili kurentni u zbrinjavanju svojih potreba, da smo ih mogli u celosti podmirivati ovih nekoliko poslednjih godina. A kad to nismo mogli, i kako ih se dosta nabralo, valjalo je između nagomilanih i nepodmirenih potreba kao prvenstvene odvojiti one, koje se ne smiju zaobilaziti, i one koje su zbog naših ekonomskih, prosvetnih i kulturnih interesa neophodno nužne. Pa i ovo, samo nešto šire, zbrinjavanje naših starijih i novih potreba, donelo nam je podizanje državnog budžeta za 625 miliona.

Ovih 625 miliona za naše prilike, i za jednu godinu, nesumnjivo je da znače jedan znatan skok. Pa, i ako svedemo ovu cifru na 450 miliona dinara, kao na onaj deo povećanja, koji traži svoje pokriće u opterećenju privrede fiskalnim dažbinama, treba da smo načisto s time, da li smo mi u stanju da podnesemo i ovoliko budžetsko povećanje bez štete po našu narodnu privredu, odnosno, nećemo li ovim povišenjem budžetskih izdataka prouzročiti deficitarni završni račun za narednu budžetsku godinu. Da bi bili načisto s tim, treba, gospodo, da ogledamo tok i puls našeg privrednog života, jer je on glavni oslonac državnih finansija i državnog budžeta.

Posle zastoja i nazadovanja od 1929 na ovamo, god. 1935 beleži tek prve znake popuštanja privredne krize, a god. 1936 ukazuje nam na obrt iz depresije u bolje, povoljnije privredne prilike. Naša privredna statistika još nije razrađena i usavršena, ali se ipak, prema materijalu s kojim raspolazemo, može doći do ovog zaključka.

Berze su oduvek smatrane kao barometar privrednog života. Za vreme depresije i berzanski promet stagnira, jer nema interesovanja za efekte, pošto se kapitali plašljivo povlače. Interesovanje za berzanske poslove bilo je u godini 1936 mnogo jače nego u ranijim godinama. Iako su spoljno-političke prilike često zadavale brigu i poslovnom svetu, ipak na našim berzama nije bilo panika, ni naglih padanja kurseva, kakve se pojave često konstatuju na stranim berzama. Tendencija je preko cele godine bila čvrsta, naročito kod državnih papira. Ratna šteta u toku 1936 godine porasla je za čitavih 20 poena. Srazmerno oseća se poboljšanje kurseva i kod svih ostalih papira. Promet na Beogradskoj berzi izneo je 1.714.000.000 dinara, a to je preko 106% više nego u 1934, a za 46% više nego u 1935. Zagrebačka berza pokazuje isto tako velika povećanja u obimu poslova izvršenih prošle godine. Povećanje u prometu iznosi preko 687 miliona dinara prema 1935 g.

Gradevinska delatnost u toku 1936 bila je vrlo živa. U oživljavanju gradevinske delatnosti neki zapažaju i gledaju pouzdanog vesnika boljih privrednih prilika uopšte. Uticaj naše pojačane gradevinske delatnosti bio je mnogostran. On se oseća u povećanoj zaposlenosti radništva; u življenju radu na ciglanama, kamenolomima i fabrikama cementa; u pojačanoj aktivnosti industrije drveta, kao i u svima drugim industrijama i radnostima koje izrađuju gradevinski materijal ili izvode pojedine radove na novogradnjama. Povrh svega toga, gradevinska delatnost ima i veliki socijalni značaj jer utiče povoljno na stanbene prilike, pružajući našem narodu ugodnije i higijenskije stanove.

Gradevinska delatnost bila je naročito aktivna u Zagrebu i Beogradu. Po njoj se može donekle ceniti ova aktivnost i u celoj zemlji.

Žetva žitarica dala je odlične rezultate, bolje nego ikad do sada. Žetva pšenice dala je godine 1936 preko 9,340.000 metarskih centi ili za 46.9% više nego 1935 godine. Berba kukuruza procenjena je na 51,054.283 metarskih centi u 1936 prema 30,284.009 metarskih centi u 1935. Znači da je bila veća za 20,770.274 metarskih centi ili za 69%. Ječma je bilo više za 12.6%; raži za 3.7%; ovasa za 3.7%; napolice za 19.8%; dok je samo krupnik nešto popustio.

Prilike za unovčenje ovako obilne žetve bile su povoljne, i naš zemljoradnik je stvarno video osetne koristi od nje. Direktivne cene Privilegovanog izvoznog društva bile su uglavnom iznad svetskog pariteta. Ali, kako je tendencija cena žitaricama bila čvrsta — usled slabe žetve u velikim prekomorskim zemljama, opadanja starih zaliha, i stvaranja novih zaliha u zemljama koje se naglo oružaju — bilo je slučajeva kada su cene žitaricama na stranim tržištima bile iznad cena Privilegovanog izvoznog društva, i onda su se pojavljivali i sami strani kupci na našim tržištima.

Intervencija Privilegovanog izvoznog društva na tržištu hrane pokazala se veoma blagotvornom. Aktivnost ove ustanove proširena je prošle godine i na tržište uljane repice i suhих šljiva. I u jednom i u drugom slučaju, ovom intervencijom, zemljoradniku je osigurana povoljna cena, na koju, zbog dobrog roda, inače ne bi mogao računati. Ovom Izvoznom društvu stavljeno je 250 miliona dinara kredita na raspoloženje, pa je isplata otkupljene robe išla glatko. Njegova akcija pokazala se povoljna i u pogledu ljudske i stočne hrane potrebne za snabdevanje naše vojske. Pored toga, Privilegovanog izvoznog društva, u martu 1936, nabavljalo je hranu i za pasivne krajeve i uspešno obavilo i taj posao, koji predstavlja oko 132 miliona dinara vrednosti.

Privredna aktivnost ogleda se i u osnivanju novih trgovačkih, zanatskih, industrijskih i drugih preduzeća, kao i u broju stečajeva i poravnanja.

Broj stečajeva sve je manji. Njih je bilo u 1934 godini 237. U 1935 broj stečajeva pao je na 143, a prošle godine na 126.

Nasuprot tome, sve je veći broj novo-osnovanih preduzeća. Na području samo Beogradske zanatske komore u toku godine 1936 osnovano je 2.769 zanatskih radnji, a to je za 224 više no u godini 1935. Na teritoriji grada Beograda za pola godine protokolisano je novih trgovačkih radnji 1.732. U Petrogradu ih je više 257, u Osijeku 253, u Splitu 149 itd.

U toku 1936 osnovana su 44 nova akcionarska preduzeća sa nominalnom glavnicom od 152.9 miliona dinara. Ranijih godina, osnivanje je bilo mnogo slabije.

Najviše se osnivaju trgovačka društva i rudarska preduzeća, a skoro 50% ukupnih novih uloženi sretstava dolazi na rudarsku industriju. Kapital se kuraži i sve više vraća u privredu.

Za jedanaest meseci prošle godine utovareno je robe za 39 hiljada vagona više nego za isto vreme u 1935. Pored zemljoradničkih proizvoda, ovoliko pojačanju saobraćaja, doprineo je i živiji izvoz ruda i drveta.

Naglo je pojačanje transporta i kod Državne rečne plovidbe. Za jedanaest meseci 1936 povećanje u prevezenim kilometarskim tonama iznosi 287 miliona.

Naročito dobru konjunkturu ima pomorsko brodarstvo. Usled događaja u Španiji, i zbog pojačanog saobraćaja robe, pomorske tarife naglo su

skočile i tražnja brodova je tolika, da danas nema nijednog nezaposlenog broda. Prema statistici prispelih tona u 1936 za 10 meseci povećanje je iznosilo 749 hiljada tona.

Stanje uloga na štednju krajem godine 1934 bilo je 9.780 miliona. U toku godine 1935 uloženo na štednju povećavaju se za 340 miliona, dakle na 10.120 miliona, a u toku godine 1936 oni se povećavaju za daljih 551 milion i dostižu krajem godine ukupnu cifru od 10.671 milion dinara.

Volumen našeg prometa preko granice u godini 1936 izneo je 8.453.1 miliona ili za 723 miliona odnosno za 9.35% više no godine 1935. Izvoz u god. 1936 veći je za 345,8 miliona ili za 8.58%, a uvoz za 377,2 miliona ili za 10.2%. Krajnji rezultat krajem god. 1936 pokazao se sa 299.1 miliona dinara viška izvoza nad uvozom. Ovaj je višak, doduše nešto manji od viška postignutog god. 1935, ali su zato, za ove prve mesece 1937 god., ostavljene za izvoz znatne količine žita, kojih prošle godine u ovo doba nismo imali. One treba da doprinesu boljem rezultatu naše spoljne trgovine u god. 1937.

Naročito za naše stočarstvo pruža nam izvozna statistika poslednjih godina vrlo povoljne rezultate. Godine 1934 na sveukupnom našem izvozu imali su udela stoka i stočni proizvodi sa 819.5 miliona dinara ili 21.1%. Godine 1935 ovaj udeo podiže se na 1.071.4 miliona dinara ili 26.7%. Godine 1936 na celokupnom izvozu od 4.376,2 miliona dinara učestvuju stoka i stočni proizvodi sa 1.371,9 miliona dinara. To će reći naša stoka i stočni proizvodi participirali su u našem izvozu prošle godine sa 31.3% ili sa povećanjem od okruglo 300 miliona dinara prema prošloj 1935 godini. (Pljeskanje kod većine i povici: Bravo! Za seljaka je to vrlo važno!)

Prošle 1935 godine rodila nam je šljiva dok je ostalo voće znatno podbacilo. Uza sve to dobrom organizacijom izvoznog posla, naročito suvim šljivama i groždem, naš izvoz prošle godine zaostao je prema dobrom izvozu voća 1935 godine samo za 12.5 miliona dinara.

Za nas imade neospornu važnost i činjenica da smo u toku god. 1936 naše trgovinske odnose sa Nemačkom toliko proširili, da je Nemačka u konzumu naših izvoznih dobara na prvom mestu. Od ne manje važnosti je i činjenica da se naš izvoz u Englesku sve više jača. On se više no udvostručio i Engleska je ovako zauzela četvrto mesto u našem izvozu. Mi smo ovako uspeli odstraniti pasivnost našeg trgovinskog bilansa sa ovom velikom pijacom i na njoj obezbediti prođu naročito našoj drvsnoj industriji, koja je ostala najteže pogodena međunarodnom politikom sankcija prema Kraljevini Italiji. Mi očekujemo u toku ove godine ovakav obrt i u pogledu francuske pijace na osnovu nedavno zaključenog ugovora sa ovom našom velikom saveznicom, a sa mnogo razloga očekujemo trajno i povoljno regulisanje trgovinskih odnosa naših i sa Kraljevinom Italijom.

Samo ovo nešto značajnih podataka naše privredne statistike potvrđuju nam, da se opšte privredne prilike kod nas nesumnjivo i osetno popravljaju a popravljaju se blagodareći svestranim, dobro smišljenim merama privrednog i finansijskog karaktera, koje je Vlada dr. M. Stojadinovića nezastajući preduzimala, da bi povratila život i povelu putem napretka jugoslovensku narodnu privredu. (Burno i dugotrajno pljeskanje kod većine).

Ekonomsko-finansijska politika sadašnje Kraljevske vlade nije izraz nekog dogmatičkog, doktri-

narskog shvatanja problema i života. Ona je rezultat iskustva i potreba s kojima ima da se bori i koje treba da podmiri. Ona teži uglavnom da olakša teret krize i da doprinese što bržem oživljavanju privredne delatnosti.

U tom cilju Kraljevska vlada pristupila je izvođenju javnih radova, jer su oni odlično sredstvo za borbu protiv krize i jer omogućavaju bržu i potpuniju evoluciju naše nedovoljno razvijene privrede. S toga razloga proširuje se danas i železara u Zenici; s toga razloga podižu se železnice, drumovi i mostovi. Javnim radovima našem narodu, stvaraju se i mnoge socijalne i higijenske ustanove. Podižu se bolnice, zdravstvene stanice, cisterne za vodu, i nebroj drugih raznovrsnih sitnih objekata lokalnog ali osobito korisnog značaja.

Indikacije našeg sadašnjeg privrednog stanja, ovako kako sam ih izložio, daju nam mnogo razloga, da možemo budžetsko povećanje prihvatiti bez straha da će ono naneti štete našoj privredi. Ali, u današnje vreme naročito, nije dovoljno, kad donosimo odluke zamašnjeg značenja po narodni i privredni život, oslanjati se samo na ono što je tu. Mi treba da računamo i sa onim što je pred nama, a što je zavijeno koprenom. Valja predviđati i za svaku eventualnost biti spreman.

I ako smo prošlu godinu sa uspehom završili, napori naši u novoj godini ne smeju da zastanu. Oni moraju da budu svestrani. Svaka grana naše privrede treba da nam bude predmetom dubljeg posebnog proučavanja. U proizvodnji treba dobro da omerimo uslove prode, a za dobru prođu valja podržavati i jačati potrošnu snagu kod kuće, i što veštije, sa što manje žrtava, razvijati već otvorene, i otvarati nove pijace s onu stranu granice. Ako je svetska privreda živnula zbog dobre konjunktive industrijskih proizvoda za ratnu spremu, onda se privredna kriza samo pritajila. I čim splahne ta konjunktura, kriza može da produži svoje razorno delo, ako se ne bi sprečila jedino sretnom misli o potrebi iskrene uzajamne privredne i socijalne saradnje među narodima, i delima u tom duhu izvedenim. Ako su naši poljoprivredni proizvodi imali bolju prođu zbog slabijeg proizvodnog rezultata drugde, obezbedenje spoljnih pijaca za njih a uz povoljnije cene bilo bi problem sa kojim bi se morali ozbiljno pozabaviti naredne godine. Zbog toga treba da u stvari i dalje duboko uroñjavamo, da smo vazda budni i na svome mestu. Kraljevska vlada u tom poslu narodnom i državnom treba da je na čelu. Vlada dr. M. Stojadinovića sa uspehom se ogledala u borbi sa neimaštinom godine 1935, i gladne zime i proleća, koji su joj sledovali. (Burno pljeskanje kod većine i povici: Živeo!) Ona je i prošle godine, na planu narodnih i državnih potreba, svoj rad i svoj program vizionarski ocrtavala. Ona će budno stajati na straži i braniku svih narodnih i državnih interesa i odsad.

I najbolje uravnotežen budžet u toku godine izvršenja, može da se završi negativnim saldonom. Veština ekonomisanja sa odobrenim kreditima prvi je uslov da se izbegne budžetski deficit u završnom računu. Vlada dr. M. Stojadinovića ima za sobom pozitivne uspehe i u ovoj najširoj grani njezine upravne delatnosti, to jest u budžetskom ekonomisanju u prvoj godini svoje uprave. Gazdovanje Vlade po budžetskim kreditima budžetske godine 1935/36 pokazuje jedan suficit od 438 miliona dinara. (Burno pljeskanje kod većine.) Blagodareći ovom suficitu i izvršenoj konsolidaciji duga od 600 miliona kod Poštan-

ske štedionice, situacija našeg vanbudžetskog gazdovanja po obrtnom kapitalu Glavne državne blagajne znatno se popravila. (*Manfred Paštrović*: Povežite činovnicima plate!)

Kao ni prošle, ni ove budžetske godine koja je još u tečaju, neću sa pouzdanošću da govorim o njezinom mogućem završnom rezultatu. Predviđanja na ovom terenu može lako i brzo da dezavuiše dozniji razvoj prilika. Ja ipak molim gospodu narodne poslanike, da obrate naročitu svoju pažnju na izveštaje koje svakomesečno podnosim Narodnoj skupštini o kretanju državnih budžetskih rashoda i prihoda. Iz poslednjeg od njih, koji vam iznosi rezultate za prvih devet meseci ove budžetske godine, videćete gospodo, da je za tri četvrtine tekuće budžetske godine, ušlo 850,314.047.— dinara prihoda više no što je u istom vremenu izvršeno rashoda. Naravski, mi nismo iz ovog, već sada, povlačiti i zaključak, da će i krajnji rezultat po završnom računu ove budžetske godine biti pozitivan. Još su nam nepoznati rezultati, koje će dati poslednja tri meseca budžetske godine. Treba do kraja računске godine izvršiti i plaćanja za sve angažmane budžetske koji se najave do kraja budžetske godine. Ali, kako je za devet meseci ove budžetske godine ovaj prolazni višak računski utvrđen sa visokom cifrom od 850,314.047.— dinara, ima dosta osnova za verovanje da krajnji rezultat ni ove budžetske godine neće pokazati negativan rezultat u samom budžetskom gazdovanju. A, ako se ovako bude gazdovalo i u narednoj budžetskoj godini a ne iskrсну nikakve vanredne potrebe ili neprilike onda ne treba da se plašimo da bi povišenje budžeta, samo po sebi, moglo da bude uzročnik i negativnog rezultata završnih računa godine 1937/38.

Pomenuo sam već da svih 625.5 miliona dinara, za koliko je predlog budžeta za god. 1937/38 viši od sadašnjeg budžeta, stvarno nisu u celini novo povećanje. U toj cifri sadržana je i vrednost nekih potreba, koje su ranije predviđane ali ne u budžetu no u finansijskim zakonima. Takve potrebe podmirivane su na račun obrtnog kapitala državne blagajnice. Zbog potrebe veće realnosti i budžetske ravnoteže, a naročito u želji da svedem na dozvoljivi minimum finansiranje predvidljivih povratnih državnih potreba van budžeta i bez pokrića a na račun obrtnog kapitala državne blagajne, ja sam ih preneo u sastav samog budžeta gde im je jedino i mesto. Kad odbijemo vrednost ovih kredita, i onih koji se odnose na državna privredna preduzeća, stvarno bi imali samo 450 miliona okruglo kao globalno povećanje, koje reflektuje na pokriće iz fiskalnih izvora. Više od polovice ovog povećanja zauzimaju potrebe službe po spoljnim i unutarnjim zajmovima. Jednu trećinu zauzimaju potrebe naše narodne odbrane. I sa ovim pravom mogli bi nam se činiti prekori, da samo na onom neznatnom ostatku povećanja sudeluju sve one ostale naše narodne i državne potrebe, kad se za njih, u granicama mogućnosti, ne bismo postarali veštijim prelaganjem sadašnjih budžetskih kredita u opsegu celog budžeta. (*Manfred Paštrović* upada u reč.)

Pretsednik Stevan Ćirić: Molim Vas, g. Paštroviću, da ne upadate u reč g. Ministru. Sutra počinje debata pa ćete imati prilike da iskažete svoje mišljenje, a dostojanstvo Narodne skupštine zahteva da saslušate ekspoziciju g. Ministra u miru. (*Jovan Nenadović*: Zar ovakav govor?!) Gospodina Nenadovića opominjem na red.

Ministar finansija Dušan Letica (nastavlja): Ma da je raden u duhu štednje, ovaj budžetski predlog, konstrukcijom predviđenih kredita, daje više impulsa našoj narodnoj privredi. On se ističe baš u tome, što je mnogo njegovih materijalnih kredita obrađeno naročito s privredne tačke gledišta, a u nastojanju da se i kod nas pode jednom ka stvarnijoj harmoniji državnog budžeta sa razvitkom naših privrednih, prosvetnih i kulturnih prilika. I, ako bi hteli povući paralelu između državnih budžeta za poslednjih sedam godina o tome, koji je od njih u tome odnosu relativno više zadovoljavao, moraće se doći do nepristrasnog zaključka, da je to svakako ovaj predlog budžeta.

Da bi vas, gospodo narodni poslanici, u tom uverio, neću da vas zadržavam potankim razmatranjem budžetskog predloga. Ja sam to dosta detaljno izveo u svome štampanom ekspoziciju, koji vam je, gospodo, pravovremeno stavljen na raspoloženje. Ovde će biti dovoljno ako svratim vašu pažnju samo na izvesne kredite, koji nam predočavaju tu bolju harmoniju. Ukupna suma tih kredita daleko je znatnija od onog neznatnog ostatka globalnog povišenja ovog budžeta, koji se odnosi na te ostale naše potrebe. Kao što ranije rekoh, mi smo to postigli veštijim prelaganjem postojećih kredita i delimičnom namenom njihovom za privredne, prosvetne i kulturne potrebe naroda.

Evo, gospodo narodni poslanici, samo nekih od tih kredita:

Pored rashoda poljoprivredne zaklade za unapređenje poljoprivrede i stočarstva, koji se penju na 25,500.000.— dinara, budžetski predlog za potrebe naše poljoprivrede povećava sadašnji budžetski kredit za novih 14,500.000.— dinara. Krediti budžeta za narodno zdravlje i socijalno staranje podižu se za 20,250.000.— dinara. Za bolje narodno prosvetavanje predviđeno je 800 novih učiteljskih i 100 profesorskih mesta. Povećane su i partije za gradnju osnovnih škola i nabavke drugih materijalnih potreba prosvetne struke za 10 miliona dinara. Ministarstvu trgovine i industrije odobreni su i povećani krediti za pretvaranje nekih državnih dvorazrednih trgovačkih škola u državne trgovačke akademije. U saobraćajnoj struci, u obimu budžeta, vidimo nove rashode za dovršenje, građenje i trasiranje novih železničkih pruga sa 30,370.000.— dinara. Stvorena je i mogućnost da se osnuje fond za građenje i uređenje luka i pristaništa na našem primorju, ustupanjem izvesnih državnih godišnjih prihoda u iznosu od 6,500.000.— dinara. Za reorganizaciju šumarske i rudarske struke, predviđeno je 25,400.000.— dinara više od sadašnjeg budžeta. Za 10 miliona dinara više uneto je i za unapređenje poštansko-telegrafsko-telefonske službe. I t. zv. vanredni rashodi, čiji se iznos u predlogu budžeta kreće preko 990 miliona dinara, takode su znatno povećani za razne, ali isključivo materijalne potrebe svih ministarstava.

Posebna akcija sprovedena u nekoliko uredaba, koje je Kraljevska vlada donela u toku god 1936, a za unapređenje svilarstva, proizvodnje pamuka, vune itd., pokazuje koliko se Kraljevska vlada, i vanbudžetskim namicanjem znatnih sretstava, stara oko unapređenja naše poljoprivrede i stočarstva.

A želeći da poštedi našeg zemljoradnika u njegovom ekonomskom pridizanju, Kraljevska vlada neće dirati u osnovicu zemljarine, spuštenu Zakonom o budžetskim dvanaestinama 1935/36 godine, neće dirati ne samo ove nego ni naredne 1938 poreske godine. (Burno i dugotrajno pljeskanje).

Kraljevska će vlada izneti u toku rasprave ovog budžetskog predloga, naknadni predlog, da se smanji neposredni porez i našem sitnom zanatstvu u selima i manjim varošima, želeći da se na ovaj način, i ovoj našoj privrednoj grani, na kojoj je zainteresovan znatan broj naših građana, pruži pomoć u njezinom regenerisanju iz posledica privredne krize. (Burno odobravanje i pljeskanje kod većine). S druge strane, da bi se stvorili povoljniji uslovi za kreditovanje zanatstva, doneo sam odluku, da se nastavi sa daljom uplatom osnovne glavnice Zanatske banke od strane države u godišnjem iznosu od 3,500.000.— dinara. (Pljeskanje kod većine).

Gospodo narodni poslanici, sve su ovo napori i krediti, koji su po ukupnoj svojoj vrednosti znatni za naše mogućnosti, ali veoma značajni s obzirom na produktivnu ulogu njihovu u privrednom, prosvetnom i kulturnom životu našeg naroda. U ovome predlogu budžeta pošli smo napred, koliko nam je dozvolila razumna ocena naših mogućnosti. Potrebe, koje se ne mogu otkloniti, i one koje nam naši ostali narodni interesi diktuju kao prvenstveno neophodne ušle su u okvir budžeta. Ako bi pošli dalje, pa uneli u program upravnog delovanja naredne budžetske godine i ostale naše potrebe, a koje ni Kraljevska vlada ne osporava, mi bi, gospodo, neminovno opet upali u kalamitete pri izvršenju takvog budžeta. Unošenjem novih, ne bi mogli podmiriti u potpunosti ni one prešnije ili bi opet poremetili pravilno alimentiranje redovnih upravnih potreba, koje smo tek uspeli nekako da vaspostavimo. Podmirenje i ostalih naših potreba, uvođenjem novih osetnih poreskih tereta, širih razmera, ne bi bio sretan put. Stanje u kome se naša privreda danas još nalazi, toliko je osetljivo, da bi ovakva mera njezino pridizanje mogla da uspori ako ne i ustavi. Stvarajući na jednoj strani nešto korisno, na drugoj bi učinili nesrazmerno veću štetu. Zato sam, ocenjujući mogućnosti povećanja budžeta za narednu godinu, imao pred očima samo onu našu poresku snagu, koja će se i ukoliko će se moći da obuhvati, u glavnom u okviru sadašnjih naših fiskalnih propisa. Ocenjeni veći priliv budžetskih prihoda na tome temelju, uglavnom je rezultanta pomeranja poreske snage na više oživljavanjem naše privrede. Baš, da bi što više naših javnih potreba zadovoljio, trudio sam se, da što bolje proučim kapacitet svakog vrela budžetskih prihoda. Možda sam u tim zaključcima svojim bio ponegde i suviše optimista, ali to je dokaz samo, koliko se činilo, da bi se što više učinilo, a opomena je i zato, da se preko linije ovakve ocene ovaj put dalje ne bi smelo da ide.

Priliv državno-blagajničkih prihoda fiskalnog karaktera, za sve vreme privredne krize bio je znatno paralisán zaobilaženjem zakonskih propisa. Blagodareći pooštreno pažnji upravne vlasti, ove pojave danas već iščezavaju. Verujem, da će doneti još boljeg uspeha i nove efikasnije mere, koje su već donete ili će se ubrzo doneti. Te mere sprečavaće u mnogome gaženje zakona već u začetku, ili će, pak, ukloniti povode, zbog kojih se kršenje zakona i javilo.

Pored toga uzeto je u razmatranje i uredenje posebne centralne kontrole državnih prihoda, sa biranim stručnim i moralnim snagama, koje bi neposrednim pregledima rada izvršnih organa i njihovih inspektora, po celoj zemlji kontrolisalo pravilnost primene državnih zakona i zakonskih propisa o budžetskim prihodima.

Ovako rukovoden upravni rad u narednoj budžetskoj godini, verujem da će obezbediti državnoj

blagajni priliv prihoda u razmerama kako je u ovom budžetskom predlogu predviđen.

Prošle jeseni prestao je da postoji i ostatak zlatnog bloka. Francuska i Holandija pošle su takođe putem devalvacije.

Sve do ove devalvacije, dinar je stajao na kursu 7 švajcarskih franaka za 100 dinara, a posle devalvacije, srazmerno procentu devalvacije, popeo se na 10 švajcarskih franaka za 100 dinara. Sama devalvacija valuta zlatnog bloka prema tome nije imala štetnih posledica na vrednost naše monete. Dinar je zadržao svoju kupovnu snagu, jer se još početkom 1935 prilagodio stvarnim prilikama. Zato sam i podvukao, u svojoj izjavi od 12 oktobra 1936, da posle devalvacije zlatnog bloka stabilnost dinara nije bila dovedena u pitanje, pošto smo mi bili preteče ove devalvacije uvodeći prim od 28.5%.

Otuda se poverenje u dinar potpuno učvrstilo. Šta više, usled kolebanja i nestabilnosti drugih valuta, može se konstatovati bekstvo u dinar. Strani državljanima koji imaju u našoj zemlji potraživanja u dinarima, ne žure se — kao ranije — da pošto-poto unovče svoja potraživanja i da iznose svoje kapitale. Oni ih plasiraju u našoj zemlji, učestvujući u raznim industrijskim i rudarskim preduzećima, ili ih plasiraju u akcije i državne hartije od vrednosti, kao i u blagajničke zapise.

I ako je svuda oko nas u toku 1936 godine bilo pooštavanje deviznih propisa, mi smo gledali svagda, gdegod se može, da se u granicama mogućnosti u ovome pogledu čine olakšice. Mi smo uspostavili i poštanski uputnički saobraćaj sa Nemačkom i Madarskom, koji je iz valutnih razloga bio obustavljen još 1932 godine. Dozvoljeni su terminski poslovi sa nemačkim markama; a produžen je i rok za prodaju čeka. Pri izdavanju dozvola za plaćanja u inostranstvu, kadgod nije u pitanju roba, postupalo se liberalnije no ranije, a naročito mnogo liberalnije nego u drugim zemljama sa deviznim ograničenjima.

Nastojeći ovako da naš platni promet sa inostranstvom olakšamo, mi smo s druge strane preduzimali i mere za zaštitu naše nacionalne valute. Vršili smo stalno kontrolu na graničnim carinarnicama, i preduzimali češće preglede deviznog poslovanja raznih preduzeća u zemlji.

U toku ovog rada, uvidelo se, da ima slučajeva gde kršiocima zakonskih valutnih propisa današnja maksimalna kazna ne imponuje. Zato sam se našao pobuden, da predložim njezino povećanje, a u težim i ponovnim slučajevima, čak, da se oduzme i samo pravo rada devizama i valutama.

Sve do aprila meseca 1936 g. Kraljevina Jugoslavija je bila jedna od retkih zemalja, koja nije ograničavala uvoznú trgovinu. Ovaj liberalni stav nije se mogao izmiriti sa našim monetarnim i deviznim interesima. Uvozili smo iz zemalja prema kojima imamo pasivan trgovinski bilans, plaćajući nabavke devizama, dok smo sličnu robu mogli uvoziti iz klirinških zemalja prema kojima smo bili aktivni, i na taj način naša potraživanja po kliringu smanjiti. Zbog toga je mojim rešenjem aprila 1936 godine zavedena kontrola uvoza kao valutno-politička mera, koja je dosad pokazala povoljne rezultate.

Jula meseca prošle godine obustavljene su privredne i finansijske sankcije, prema Italiji. Povedenim pregovorima postignut je sa Kraljevinom Italijom sporazum, koji je stupio na snagu 1 oktobra 1936. Pored toga, preduzete su mere da se izvrše uplate i onih potraživanja koja su nastala posle 18

novembra 1935, i da se saldo potraživanja po kliringu što pre likvidira.

Klirinške sporazume mi imamo sa još 13 zemalja. Švajcarska ga je otkazala, te od 1 januara ove godine imamo sa njom isti režim koji važi i za neklinrinške zemlje. Kliring sa Španijom samo zbog nesrećnih prilika u toj zemlji ne funkcioniše.

Klirinški sporazum sa Nemačkom menjan je nekoliko puta u toku godine, kako bi se omogućilo izravnaje našeg uvoza iz Nemačke sa našim izvozom u Nemačku, i likvidiranje našeg potraživanja ubrzalo.

Pri kraju 1936 zaključen je nov sporazum o platnom prometu sa Madarskom, dok su započeti pregovori sa obnavljanje klirinškog sporazuma sa Rumunijom.

Na dan 15 januara ove godine, mi smo bili aktivni u kliringu sa Italijom, Nemačkom i Grčkom, ukupno za 495.490.000 dinara i kompenzacionih bonova za drahme 42.192.156.20; dok smo bili pasivni prema Švajcarskoj, Čehoslovačkoj, Francuskoj, Belgiji, Bugarskoj, Turskoj, Rumuniji, Poljskoj, Braziliji, za ukupno dinara 419.883.000.

Početkom 1936 godine pristupili smo prvoj emisiji državnih blagajničkih zapisa u ukupnom iznosu od 500.000.000 dinara. Dobar prijem koji je novčano tržište ukazalo ovoj kratkoročnoj državnoj hartiji, dao nam je potstreka da smo, krajem prošle godine, povećali emisionu granicu zapisa na ukupno jednu milijardu dinara. Tom prilikom, pored ranijih vrsta, uveden je još i tip zapisa sa rokom od 24 meseca i kamatom 5% unapred. Uloga državnih blagajničkih zapisa pretežno je ekonomska, a tek u drugom redu fiskalna.

Neizmirene državne obaveze — nastale u proteklih godinama privredne krize — bile su jedna vrsta neregulisanog letećeg državnog duga, koji je u stvari pretstavljao prinudan zajam države kod njenih poverilaca. Imobilizacijom ovih privatnih potraživanja kod državne blagajnice, ne samo da se nanosila šteta državi i njenom kreditu —, nego su privrednici bili lišeni svog obrtnog kapitala, a time je trpeo štetu čitav krug ljudi svih privrednih redova, koji su sa ovim državnim poveriocima stajali u vezi. Tome stanju učinjen je kraj izdavanjem blagajničkih zapisa.

Pošto je najveći deo prinosa od blagajničkih zapisa bio upotrebljavan za isplatu ovih zamrzlih potraživanja, to je i nacionalna proizvodnja i unutrašnja trgovina, — jednom reči cela privreda, ojačala svoj obrtni kapital. A kako su novčani zavodi, po pravilu, poverioci za veće sume onih poslovnih krugova koji rade sa državom, to su i oni posredno osetili koristi od ovog pojačanja likviditeta, koje je došlo kao posledica izdavanja blagajničkih zapisa. Na ovaj način ubrzan je novčani opticaj i potstaknuta opšta privredna aktivnost u zemlji. S druge strane, država je, namenjujući tekuće budžetske prihode — koji se povoljno ostvaruju — tekućim budžetskim rashodima, mogla kulantnije da podmiruje svoje obaveze i, naročito, da veće sume odredi za materijalne rashode, koji su direktno produktivniji od ličnih i, prema tome, privredno interesantniji.

Kada se ima u vidu da je visina emisije blagajničkih zapisa utvrđena oprezno i podešena prema stvarnom kapacitetu domaćeg novčanog tržišta, da se upis vrši dobrom voljom i uvidavnošću samih upisnika; kada se, takođe, zna da upisnici raspolažu

mogućnostima da u svako doba mobilišu svoja sretstva plasirana u ovaj papir, kao i s obzirom na povoljno ukamaćenje i apsolutno sigurnu isplatu o roku, — onda se ova kreditna operacija prikazuje kao jedan vanredno zdrav i povoljan posao, koliko za državne finansije, toliko i za narodnu privredu.

Iz prve tranše finansijskih sretstava za velike javne radove efektivno je isplaćeno dosad oko 300.000.000 dinara. Pored toga izvršena su iz drugih javnih finansijskih sretstava znatna plaćanja za javne radove užeg ili sitnijeg značenja po celoj zemlji. U ovim plaćanjima sudeluje u vidnoj meri i privatni kapital, koji je u tu svrhu angažovan postojećim ugovorima o podizanju i gradnji objekata za javnu potrebu. Pored koristi koju javni radovi doprinose narodnoj privredi i uposlenju radne snage, oni imaju i tu dobru stranu što su do izvesne mere oživeli poslovni saobraćaj.

Kao sretstvo za oživljavanje privrede a naročito aktivnosti novčanih zavoda, poslužila je i Uredba o likvidaciji zemljoradničkih dugova. U smislu ove Uredbe zemljoradnici su već počeli da polažu dužne sume. Početkom februara ove godine Privilegovana agrarna banka primila je već u gotovu 38 miliona dinara. Ova pojava pokazuje da i naš seljak počinje da mobiliše potrebna novčana sretstva, a i novčani zavodi osetiće od toga izvesna poboljšanja.

Ulozi na štednju pokazuju povećanje ne samo kod državnih novčanih ustanova, nego i kod privatnih banaka. Čak se i kod banaka pod zaštitom oseća obilje novca. Poverenje u banke povraća se.

Naš privredni život biće nesumnjivo pojačan i postepenim ostvarenjem i proširenjem naše industrije za zemaljsku odbranu. Svoj plan mi danas već u veliko i oživotvoravamo. Zenica se preuređuje i osposobljava za proizvodnju valjanog gvožđa i čelika. U Boru se podiže tvornica za elektrolitični bakar. Drvarska fabrika celuloze prešla je u državne ruke i ovako osposobljena da ponovo proradi. Industrija aeroplanskih motora u Rakovici potpuno je nacionalizovana i sa novim sretstvima u putu je da proširi svoj rad.

Zakonodavstvo o našem metalnom novcu nije bilo ni sistematski uređeno niti je odgovaralo potrebama zemlje. Iskivanju metalnog novca pristupalo se, od slučaja do slučaja, bez ikakvog plana i sistema, kako u pogledu apoena tako i u pogledu spoljnog i tehničkog izgleda i sadržine same metalne legure.

Sve ove okolnosti, a naročito nemila prošlogodišnja afera sa kovanjem novca neminovno su diktovale da se stvori u zemlji Državna kovnica, u kojoj bi se izrađivao metalni novac koji bi bio na visini moderne tehnike i po obliku i apoenima odgovarao potrebama poslovnog saobraćaja. U tom cilju donešena je Uredba o instalisanju postrojenja za iskivanje metalnog novca i drugih kovina sličnih metalnom novcu. Ova Uredba poslužila je kao baza za sklapanje sporazuma sa Narodnom bankom, u čijem se Zavodu za izradu novčanica već sada izgrađuju potrebna odeljenja. Celokupna mašinska instalacija za kovnicu već je poručena.

Od prvog januara ove godine puštena je u saobraćaj i novčanica od 500 dinara; naravski bez ikakvog povećanja cirkulacije novčanica, zbog ovog razloga, ovaj novi tip novčanica zadovoljava jednu hitnu potrebu novčanog saobraćaja, naročito u manjim mestima, gde se promet izravjava sa manjim

apoenima, i gde je hiljadarka golem novac, i zbog tog teško razmenljiva.

I produkcija zlata u našoj zemlji stalno se povećava. Dok je ona 1934 godine iznosila 2.305 kilograma, u 1935 godini porasla je za 140 kilograma. U godini 1936 povećanje je još veće, jer je proizvodnja iznela ukupna 2.644 kilograma. (Jovan Nenadović: Blagodareći inicijativi Vlade?! Pet para vi niste dali za to! — Graja). Ne, ne, to je posledica privrednih mera Kraljevske vlade.

Narodna banka stalno otkupljuje sve zlato proizvedeno u zemlji, te se na taj način i njena zlatna podloga stalno povećava. Dokle je početkom 1936 godine zlato u bančnim kasama iznosilo 1.336 miliona, dotle je krajem godine vrednost toga zlata bila 1.588 miliona; povećanje je dakle za 252 miliona. Prema tome Narodna je banka u toku jedne godine povećala svoj zlatni stok sa cirka 5.000 kilograma: Povećanje zlata u bančnim kasama u Beogradu za poslednje dve godine iznosi 628 miliona dinara odnosno za 44%. (Odobranje kod većine).

Pitanju podržavanja i razvijanja državnog kredita, Kraljevska vlada poklonila je i pokloniće i ubuduće svoju najpotpuniju pažnju. Nije bez interesa istaći već sada zadovoljavajuću činjenicu, da se državni kredit u zemlji postepeno ali neprekidno podiže i pojačava. Utvrdili smo već da kursevi domaćih hartija od vrednosti pokazuju stalnu tendenciju porasta, koji dovodi do sve osetnijeg smanjivanja rentabiliteta papira, i tim putem, posredno ali neminovno, dejstvuje i na nivelisanje i opšte pojevtinjanje kredita u zemlji. Od kolike je to, pak, važnosti i za državu i za celokupnu narodnu privredu, smatram da nije potrebno naročito naglašavati.

U pogledu službe po državnom dugu u inostranstvu, Kraljevska vlada nastaće, isto tako, da shodnim merama dospe što pre do definitivnog rešenja ovoga važnog problema, vodeći pri tome računa o stvarnim finansijskim i valutnim mogućnostima zemlje. I ako je naša država, pod pritiskom velikih finansijskih i privrednih teškoća iz vremena krize, kao i usled naglog lišavanja svih primanja iz ugovora o miru, bila prinudena da službu po svojim spoljnim zajmovima u devizama reducira u znatnim srazmerama, ipak je više nego opravdana pretpostavka, da će njen kredit i u inostranstvu biti obnovljen i popravljen. Našu privrednu obnovu savladavamo danas sopstvenim snagama, i vanrednim naporima. Uspesi naši u obnovi privrednog života, ne mogu ostati bez povoljnog uticaja na regenerisanje naših javnih finansija, a prema tome, i na rehabilitaciju državnog kredita u inostranstvu.

Gospodo narodni poslanici, u toku prošle godine Kraljevska je vlada donela 301 Uredbu, od kojih je 55 uredba privrednog značaja, a 19 uredba finansijskog značaja i 12 uredba međunarodnog, i to opet u glavnom privrednog značaja. Donošenjem ovih uredba na osnovu dobivenih zakonskih ovlašćenja, pružene su našoj privredi i našim finansijama normativne osnove sa kojih se one danas, kako vidimo, snažnije i uspešnije pokreću. Dosad uočljivi uspesi uveravaju nas da smo na dobrom putu. Na tome putu Vlada dr. M. Stojadinovića produžiće i dalje da razvija svoju, po narod naš, nesumnjivo i obilnu i korisnu delatnost. Glasajući za ovaj predlog budžeta, vi ćete, gospodo, ovoj delatnosti Kraljevske vlade odati svoje priznanje i sa tim priznanjem pružiti joj svoju moralnu

potporu za daljni njezin rad. (Burno i dugotrajno odobravanje i pljeskanje kod većine).

Pretsednik Stevan Ćirić: Reč ima izvestilac većine narodni poslanik g. dr. Časlav Nikitović. (Pljeskanje kod većine).

Izvestilac većine dr. Časlav Nikitović: Gospodo narodni poslanici, vi ste čuli ekspoze g. Ministra finansija pa vas molim da saslušate i izveštaj većine Finansijskog odbora. Izveštaj većine Finansijskog odbora glasi:

„NARODNA SKUPŠTINA
KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

Finansijski odbor

X.Br. 311

13 februara 1937 g.

u Beogradu.

NARODNOJ SKUPŠTINI

Finansijski odbor Narodne skupštine, na svojim sednicama od 14 decembra 1936 do 13 februara 1937 pregledao je i proučio upućeni mu predlog budžeta državnih rashoda i prihoda sa Finansijskim zakonom za 1937/38 godinu o čemu podnosi sledeći izveštaj.

Pre svega, Finansijskom odboru je čast naročito istaći, da je ovoga puta diskusija o predlogu budžeta za 1937/38 godinu kako načelna tako i ona u pojedinostima vođena u Odboru na opšte zadovoljstvo svih njegovih članova. Dostojanstvo Narodne skupštine došlo je u potpunosti do izražaja.

Prema pismenim i usmenim ekspozeima Gospodina Ministra finansija uz predlog budžeta za 1937/38 godinu, kao i ekspozeima g. g. resornih ministara, Finansijski odbor stekao je uverenje, da novi predlog budžeta odgovara privrednoj i finansijskoj politici Kraljevske vlade koja ima za svrhu ozdravljenje i jačanje narodne privrede i državnih finansija. On u potpunosti odgovara današnjim našim ekonomskim i finansijskim prilikama, kao i interesima državne uprave.

U formalno-tehničkom pogledu, predlog budžeta ispunjava sve one uslove koji omogućavaju budžetsku javnost i iskrenost. Otvoreno prikazivanje našeg državnog gazdinstva, vodi stvarnoj budžetskoj ravnoteži.

Rashodi u novom predlogu budžeta povećani su jer je Kraljevska vlada strogo vodila računa o interesima narodne odbrane i boljoj i efikasnijoj raspodeli kredita za poljoprivredne, zdravstvene, socijalne i prosvetne svrhe. Finansijski odbor je takode stekao uverenje, da se sa masivnim smanjenjima državnih rashoda, naročito za materijalne potrebe države moralo prestati i da bi svaka kompresija rashoda na materijalnim potrebama državnim bila više od štete no od koristi. S toga Finansijski odbor smatra da se prema današnjim prilikama uspelo u pogledu zadovoljenja prvorazrednih državnih potreba i zbog toga odaje puno priznanje Kraljevskoj vladi.

Blagodareći boljoj ekonomskoj konjunkturi i planskoj akciji Kraljevske vlade na privrednom polju, predlog budžeta je uravnotežen i samim tim faktom, on će predstavljati jedan veliki korak ka konačnom sredivanju i ozdravljenju naših privrednih prilika. Prihodi državni su procenjeni sa velikom pažnjom i oprežnošću i svedeni na nivo koji u potpunosti odgovara toliko potrebnoj budžetskoj realnosti.

Nastojalo se, dakle, da budžet rashoda i prihoda bude što realniji u granicama finansijske mogućnosti i da tako novi predlog u potpunosti izražava vernu

sliku celokupnog državnog života i svih najnužnijih potreba za iduću godinu. U vezi sa našim privrednim prilikama, Finansijski odbor skreće pažnju Kraljevskoj vladi da je još uvek potrebna velika opreznost u proceni kapaciteta naše narodne privrede. Velika složenost uzroka svetske privredne krize, poznata je. S toga ne smemo verovati da će se privredno poboljšanje koje je već otpočelo, brzo kretati bez ikakvih naših posebnih napora. Politika Kraljevske vlade u ovom pogledu treba da je u isti mah odlučna i oprezna.

U pogledu odredaba u Finansijskom zakonu, Finansijski odbor i ovoga puta konstatuje, da se nije uspelo izbeći da i u ovaj Finansijski zakon uđu odredbe koje nemaju veze sa samim budžetom. Treba nastojati da se to izbegava, a naše zakonodavstvo da se razvija redovnim zakonodavnim putem.

Finansijski odbor veruje, da je privredna i finansijska politika Kraljevske vlade na dobrom putu i da ni jedan bronameran kritičar ne može sporiti, da ni jedan raniji period nije bio bogatiji u akcijama ni po broju ni po važnosti, od perioda delatnosti ove Kraljevske vlade. S toga ovaj Odbor u potpunosti odaje priznanje Kraljevskoj vladi na svima njenim intencijama i naporima među koje spada i novi predlog budžeta za 1937/38 godinu. On predstavlja produženje u naporima Kraljevske vlade za definitivno saniranje državnih finansija.

Svi razlozi dakle, nesumnjivo nalažu da se ovaj predlog budžeta za 1937/38 godinu u celosti prihvati. Finansijskom odboru s toga je čast zamoliti Narodnu skupštinu, da ovaj njen izveštaj i u celini i u pojedinostima prihvati i da primi predlog budžeta državnih rashoda i prihoda sa Finansijskim zakonom za 1937/38 godinu onako, kako ga je Kraljevska vlada predložila.

Moli se Narodna skupština, da ovlasti Gospodina Ministra finansija, da može izmeniti redni broj paragrafa i stavova ovoga zakona onako kako bude definitivno usvojen od Narodne skupštine.

Moli se Narodna skupština da primi na znanje da je Odbor u pojedinostima izmenio sledeće: kod Ministarstva građevina a u partiji 577 poz. 3 na kraju da se doda: „i kod Sremskih Karlovaca“, a u partiji 581 v na kraju da se doda: „i reke Žiće“.

Za izveštioce većine određeni su g.g. dr. Časlav Nikitović i dr. Jure Koce.

Za izveštioce manjine određeni su g.g. Ivan Mohorič i inž. Nikola Kabalin.

Beograd, 13 februara 1937.

Pretsednik

Finansijskog odbora,

Dr. Vojislav Janjić, s. r.

Sekretar,

Dr. Branko Miljuš, s. r.

Članovi:

Miloje M. Rajaković, s. r., potpredsednik, Gavran Kapetanović Ismet, s. r., dr. Časlav M. Nikitović, s. r., Mihailo Lukarević, s. r., Novica Popović, s. r., Spira Hadži-Ristić, s. r., dr. Jure Koce, s. r., Alija Kadić, s. r., Đuro Mikašinović s. r., Žarko D. Tomašević, s. r., Bogdan N. Ercegovac, s. r., Velimir Milijanović, s. r., dr. Fran Šemrov, s. r., dr. Stevan Kraft, s. r., Mihailo Stojadinović, s. r., Đuro Čejović, s. r., Jevrem Tomić, s. r., Ivan Prekoršek, s. r., (odvaja se), Ilija Mihailović, s. r. (odvaja se), inž. Franjo Horvat, s. r. (odvaja se), inž. Nikola Kabalin, s. r. (odvaja se), Vojislav Lazić, s. r. (odvaja se).

Pretsednik Stevan Ćirić: Reč ima izvestilac manjine narodni poslanik g. Nikola Kabalin. (Pljeskanje na levlci).

Izvestilac manjine Nikola Kabalin: Gospodo narodni poslanici, izveštaj odborske manjine glasi ovako:

„Predlog budžeta i Finansijskog zakona za godinu 1937/38 u računskom delu povećava rashode za 625 miliona dinara, dok su u budžetu za 1936/37 povećani za svega 57 miliona dinara.

Međutim se Kraljevska vlada ne zadovoljava samo ovim povećanjem kredita i prihoda, nego traži u Finansijskom zakonu još ozakonjenje mnogobrojnih već stvorenih kreditnih angažmana kao i ovlašćenje za nove kreditne operacije, koje terete državu i stvaraju obaveze kako za ovaj tako i za buduće državne budžete. Ovi predlozi su samo delimično cifarski označeni u Finansijskom zakonu odnosno u ekspozicima pojedinih ministara te iznose prema predlogu ukupnu sumu od 6.915.150.000 dinara i to:

u § 12 tačka 1 bonovi	1.000	miliona
„ „ 2 „	300	„
„ „ 17 investicije	68.35	„
„ „ 33 pozajmica	15	„
„ „ 44 tačka 2 nabavke	10	„
„ „ 44 tačka 7 otkup zemljišta	15	„
„ „ 45 nabavke kablova	200	„
„ „ 50 zemljoradnički dugovi	1.600	„
„ „ 51 obrtni kapital	80	„
„ „ 52 tačka 1 obrtni kapital	15	„
„ „ 52 tačka 2 obrtni kapital	2.5	„
„ „ 66 stav 1	108.6	„
„ „ 66 stav 2 kredit. nabavke	3.500	„
„ „ 66 stav 3 i 4 nabavke	1.75	„

Pored navedenih cifarskih kreditnih operacija kojima se angažuje i iscrpljuje državni kredit ima u Finansijskom zakonu niz cifarskih nepreciziranih odredaba od zamašnog finansijskog efekta, među kojima valja spomenuti kredite i zajmove za kup akcija kao i za modernizaciju postrojenja Zenice, za sanaciju zadrugarstva, nove funding obligacije, po kojima se povećava inostrano dugovanje države u toku poslednje tri godine za okruglu sumu od 1.500 miliona dinara.

Osim nabrojanih nalazi se u Finansijskom zakonu još daljni niz odredaba, kojih novčani efekat nije poznat, a koji će se efekat pojaviti tek u završnom računu za tu budžetsku godinu. U ovim iznosima nisu obuhvaćena niti zaduženje države izdavanjem agrarnih obveznica.

Ovi angažmani državnog kredita, iako je sadašnji budžet tereti samo malim delom anuitetska služba po istima, teretiti će buduće budžete sa vrlo visokim iznosima s razloga što su svi bez iznimke zaključeni kao kratkoročne kreditne operacije.

Pored toga izdavaju se Uredbe kojima se zavode nove takse i doprinosi za naročite fondove koji su ovim Finansijskim zakonom osnovane.

Paralelno sa ovim kreditnim operacijama spremaju se zakoni i uredbe u Ministarstvu građevina i socijalne politike, kojima se nameće nova davanja za socijalno osiguranje i za putne fondove sa ukupnim iznosom od cirka 320 miliona dinara godišnje.

Povećanje budžeta i kreditne operacije motivišu se opštim poboljšanjem privrednih prilika i porastom nacionalnog dohotka, koji je u ekspoziciji Gospodina Ministra finansija procenjen sa 38.2 milijardi dinara prema prošlogodišnjem od 34.2 milijarde dinara.

Iako dopustimo da su te kalkulacije tačne, porast bi iznosio oko 4 milijarde dinara koja je suma u cjelosti povećanjem budžeta i novim opterećenjima ne samo iscrpljena nego još jednostruko apsorbovana.

Međutim valja napomenuti da je Gospodin Ministar finansija u svojem prošlogodišnjem ekspozeu konstatovao i javno priznao da se od nacionalnog dohotka u novčanom prometu nalazi samo 25.726 miliona dinara, od kojih poreski obveznici ustupaju državi i samoupravnim telima oko 31.3%.

Ako uvažimo ove konstatacije, svakome postaje jasno da predviđena povišenja dažbina i nova zaduženja nisu u nikakvom skladu sa proračunatim povećanjem nacionalnog dohotka te da premašuju kapacitet narodne privrede.

U obrazloženju povećanja budžetskih rashoda navodi se kao svrha tih mera oživljavanje nacionalne privrede. Međutim stvarno od povećanja rashoda otpada na pojedine privredne resore i poduzeća:

Na Ministarstvo poljoprivrede	14.5 mil. din.
„ „ trg. i industrije	0.34 „ „
„ „ šuma i rudnika	25.5 „ „
„ „ građevina	19.0 „ „
„ „ saobraćaja	52.0 „ „
„ „ pošta i telegrafa	10.0 „ „
„ „ socijalne politike	20.0 „ „
„ „ fizičkog vaspitanja	1.0 „ „

Za osam resora ukupno 142.34 mil. din.

što pretstavlja nepunih 23% povišenja. Prema tomé manjina ne može da u ovakvom rasporedu povećanih rashoda vidi ostvarenje politike snaženja narodne privrede.

Finansijski odbor je bio svedok, da su se gotovo svi Ministri privrednih resora ozbiljno žalili na činjenicu, da njihovi budžeti nisu dovoljni da zadovolje ma i najminimalnije potrebe i interese dotičnih resora i konstatovati da pored najboljih nastojanja ne mogu da izadu sa kreditnim povišicama koje su koncedirane. Ova okolnost iznenađuje u toliko više, jer je Kraljevska vlada neprestano tvrdila da povećanja budžetskih rashoda služe u prvom redu za oživljavanje narodne privrede.

U prkos konstatovanih činjenica Ministar finansija u svojem ekspozeu na strani 3 stavka 3 tvrdi: da se podneti budžetski predlog ne razlikuje od budžeta koji su mu prethodili i da prikazuje iskreno i otvoreno stanje našeg državnog finansijskog kapaciteta, te da obezbeđuje puno budžetsko jedinstvo.

Međutim, Ministar finansija na direktne upite članova Finansijskog odbora nije kazao koliko iznosi: a) vrednost izvršenih nabavaka na kredit za državu i njezine ustanove; b) visina letećih dugova Ministra finansija i državnih preduzeća kod Državne hipotekarne banke i Poštanske štedionice; c) na kakav način je eliminisan deficit ranijih godina, koji je opterećivao budžet sa iznosom od cirka 1 milijarde dinara.

Ministar finansija propustio je ove godine da predloži Finansijskom odboru barem izvadak iz Završnog računa za 1935/36 godinu, koja je istekla krajem meseca avgusta prošle godine, dakle pre 5 i po meseci, iako je to ranije uvek bio običaj. Pošto je završni račun već u mesecu decembru predložen Glavnoj kontroli isti je mogao biti dostavljen Finansijskom odboru. Tako je Finansijski odbor bio u nemogućnosti da razmotri stanje državnih finansija.

Međutim, iz nedavno objavljenih podataka i bilansa Poštanske štedionice vidi se da je zaduženje države kod ove ustanove poraslo od konsolidovanog

duga u iznosu od 600 miliona dinara na ukupno 1.176 miliona dinara, dakle za preko pola milijarde dinara u toku jedne godine dana.

Dok Ministar finansija u svome ekspozeu naglašava da se glavna smernica finansijske politike Kraljevske vlade sastoji u davanju prednosti interesu unapređenja narodne privrede nad uskim fiskalnim stanovištem, on u praksi u momentu izglasavanja Finansijskog zakona za godinu 1936/37 u Narodnoj skupštini putem amandmana zavodi nove skupne trošarine u iznosu od 30 miliona dinara. Isto tako povećava porez na poslovni promet, kako se vidi iz upoređenja oba budžeta prihoda za tekuću i iduću godinu, za 25%, što znači u finansijskom efektu 100 miliona dinara. Jednako se sa povećanjem carinskog ažiija povećava opterećenje uvoza u svom efektu prema ranijem budžetu za 167.7 miliona dinara.

Od cjelokupnih novih uloga na štednju (u iznosu od 390 miliona dinara) državne banke apsorbiraju preko 2/3 tako da se od privatnih uštedevina vraća privrednim redovima u današnjoj teškoj borbi za kredit samo oko 30%, dok je sve ostalo apsorbovano za finansijske potrebe i kreditne operacije Ministra finansija.

Pored toga Ministar finansija uveliko čini apel na privatno novčarstvo i industriju, da upisuje blagajničke bonove emitirane po državi.

Već iz ovih opštih posmatranja vidi se jasno da se u našem državnom gazdinstvu provodi jedna bezglava i neskrupulozna politika svestranog zaduživanja, a obim ovog zaduživanja, potrebe otplate i ukamaćivanje daleko premašuje kapacitet naše privrede koja je oslabljena posledicama krize a koja je i danas nedovoljno organizovana.

Ovde moramo naročito naglasiti da je ovakovo gazdovanje u toliko sudbonosnije jer se bazira na ovogodišnjoj dobroj žetvi koja je izuzetno bila dobra u relaciji sa žetvom u ostalom svijetu koja je dala loše i nepovoljne rezultate. Ministar finansija sam priznaje na strani 17 svojega ekspozea, te sadašnje privredno stanje karakteriše doslovno svim rečima: „Ovde međutim treba imati na umu dve izuzetne pojave zbog kojih ne smemo iz ovog postotnog povećanja stvarati trajne optimističke zaključke za budućnost. U godini 1935 zbog slabog žetvenog prinosa cene poljoprivrednim proizvodima naglo su skočile, a u 1936 osobito povoljna žetva kukuruza i pšenice donosi veći prihod od redovnog. Oporavljanje ostalih privrednih grana posmatrajući grupno vrši se laganijim tempom”.

Manjina Finansijskog odbora ne može ćutke preći preko činjenice da su se izdatim Uredbama o uvoznim taksama i o »Feniksu« naneli privredi novi nameti, a da Ministarstvo poljoprivrede, građevina i socijalne politike sprema nova opterećenja za poljoprivredne komore, za putne fondove, za osiguranje itd., sa kojima treba računati kao svršenim činom verovatno odmah posle donošenja budžeta. Ukupni efekat ovih opterećenja po izjavama merodavnih sam za sebe iznosi 300—350 miliona dinara za celu Kraljevinu. Ovakav postupak, ako uvažimo pored toga da se za sanaciju našeg privatnog novčarstva ne pruža nikakva kreditna pomoć, dokazuje potpuno oprečnost između razlaganja i izjava Vlade s jedne strane i njezinih djela s druge strane.

1. Penžije su stalno u porastu. Razdeo penzija, posle razdela Ministarstva vojske i mornarice, najveći je u državnom budžetu. I ako, tako, u toku pro-

šle godine prinovljeno je novih oko 1700 penzionera. Među njima ima dobrim delom ljudi koji su, i ako snažni, zdravi i za službu sposobni, iz ove kao politički nepoželjni penzionisanjem uklonjeni, i ako takvih, kojima je, mladim i čilim, penzija dana kao nagrada (sinekura) ne za revnostan rad na poslovima državne službe, već za političke usluge, mahom, protivno interesima iste službe. Pensioneri prognanici i penzioneri sinekuriste teško, neproaktivno i nepravedno pritiskuju državni budžet rashoda. Krajnje je vreme da se izvrši revizija penzionera, da na teretu državne kase ostanu samo penzioneri koji su penziju zaista zaslužili, da penzioneri sinekuristi izgube penziju a da se penzioneri prognanici vrata na svoja mesta u državnoj službi.

2. *Invalidnina iznosi tek deseti deo penzija.* Invalidnina je dug države i nacije za krv prolivenu za njihovo stvaranje. I ako tako, odgovorni organi države, mesto da se u prvome redu i što potpunije odazovu ovoj i moralnoj i zakonoj obavezi, činili su sve da je što više smanje. Za nove penzionere uvek se nalazilo novih kredita, a za invalide i stari su smanjivani. Odveć škrti prema invalidima, država je odveć rasipna prema penzionerima. Penzije se daju često i ljudima da parazitski i komotno žive onda kada invalidi ne mogu često ni da se prehrane. Poslednje je vreme da se pravda učini prema invalidima: uštedama stvorenim revizijom penzionera popraviti potpuno nepravde počinjene prema invalidima.

3. *Javna dugovanja su nepoznata.* Ne zna se: ni koliko ona posebno i ukupno iznose; ni za koja se od njih posebice i kako vrši anuitetska služba; ni koliko ima konsolidovanih a koliko nekonsolidovanih (letećih) i gde? Usmeno servirani podaci su odveć šturi; po njima se ne može stvoriti ni bleđa slika o državnim dugovima. Potpuno stanje javnih dugovanja, napismeno i pregledno prikazano nesumnjivo je potreba. Samo na taj način moguća je kontrola u ovoj oblasti državne delatnosti. Očigledno izbegavanje potpune svetlosti na ovoj strani sračunato je u želji da se do prave kontrole ne dode.

4. *Zbir zaduženja odobrenih vladi od 1935 (početka) do danas kroz Finansijske zakone prelazi 7 milijardi.* Ne zna se koliko je ona od ovih odobrenja iskoristila (ostvarila) i našta je utrošila. Ovoliko odobrenih zaduženja nisu skupa dobile Vlade od Ujedinjenja do 1935 godine. Vlada stvarno sama zadužuje državu i sama troši iznose zaduženja bez ikakve kontrole. Ovde se mora napomenuti: da objekti podizani pozajmicama neće davati prihode za anuitetsku službu istih. Otuda neminovno pretstoje nova i teška fiskalna opterećenja naroda, onda kad i postojeća jedva podnosi.

5. *Sistem poreza je nepravičan i nesocijalan.* U njemu je minimum za egzistenciju izuzetak a ne pravilo. Posredne poreze su dvostruko veće od neposrednih. Naročito je nepravda kod trošarine i taksa. Trošarina ili tako zv. sirotinjska poreza, budući ih stvarno sirotinja i snaša, dostižu neverovatnu cifru od preko milijarde i 300 miliona (državne i samoupravne skupa).

I razrezi poreza su daleko od pravde.

Naplata poreza je pristrasna. Ima, mahom imućnih, i takvih kojima poreski zaostatci stalno zastarevaju.

I oproštaj dugovane poreze jeste nepravda prema obveznicima urednim platišama.

Sve skupa teško pogada javni moral, a poreski naročito, te nalaže: da se izvrši poreska reforma i sprovede pravilan razrez i jednaka naplata.

6. *Privredni život je bez kredita.* Raspoloživa sretstva narodne privrede država je u glavnom okaparisala svojim pozajmicama. Domaće novčano tržište, i inače oskudno, ovim je postalo još oskudnije. Krediti Narodne banke, inače skupi, teško silaze u privredu. Novčane ustanove (zadruga i banke) pogodene poslednjim uredbodavnim merama, nalaze se u stanju tihe likvidacije. Ako se za vremena ne postara za stvaranje jevtinog kredita, ubrzo će se doći u stanje iz kojeg se misli da se je izašlo. Lek mora biti potpun, inače rizikuje da bude gori od bolesti koja se njime imala izlečiti.

7. *Činovnika je previše.* Čini se da je naša država najviše birokratska u Evropi. Svaki deveti njen stanovnik je na državnom ili samoupravnom budžetu (činovnici, službenici i njihove porodice skupa uzeti). Očigledno ovo je veliki teret koji leži na narodnoj privredi i ovu, dobrim delom neproaktivno i nepotrebno, opterećenje. I ako je tako, stvaraju se ovim budžetom novih 5500 činovničkih mesta. Umesto obećanog smanjenja 10% od postojećeg broja nova znatna povećanja. Dakle tako! Ako je valjalo stvarno povećati na jednoj strani (prosveta, saobraćaj), valjalo je smanjiti bar za toliko na drugoj strani, na drugoj strani gde ih ima na preteku. I tako se lični izdaci jednako uvećavaju, te izgleda kao da država postoji radi činovnika a ne oni radi države.

8. *Finansijski zakon je još uvek zakonodavni omnibus.* Umesto da sadrži samo odredbe koje ima da posluže za bolje izvršenje budžeta, u njemu su pretežno odredbe kojima se menja i dopunjava postojeće zakonodavstvo, — menja i dopunjava bez ikakvog pretresa. Tu se primaju i ozakonjavaju Uredbe koje se nisu nikad videle, a tako isto i rešenja pojedinih Ministara sa znatnim finansijskim efektom o kojima su mahom sami brojevi delovodnika navedeni i ništa drugo. Ovako su, bez malo, sva odobrenja za zaduženja i dana. Takav zakonodavni red je u stvari zakonodavna kamuflaža i šverc.

III

Budžet Ministarstva poljoprivrede izražava očigledno koliko se malo važnosti poklanja toj neospornoj osnovi našeg ne samo privrednog nego i nacionalno-kulturnog života. Naročito nedovoljna su sredstva namenjena stručnom prosvetavanju zemljoradnika i zdravstvenoj zaštiti, odn. oplemenjavanju našeg stočarstva. Dok se Ministarstvo poljoprivrede sve to više upušta u kopiranje stranih naročito nemačkih nastojavanja u pravcu tzv. dirigovane poljoprivrede, nedostaju našoj poljoprivredi osnovni elementi poboljšanja a to su poznavanje savremenije tehnike, sredstva za njezino sprovođenje i solidna zadružna organizacija, tzv. razduženje zemljoradnika obuhvatilo je stvarno samo izvesne slojeve i krajeve. Zemljoradnički kredit nije ni u koliko obnovljen a zadržarstvo je ugroženo i u samom svom dosadanjem početnom odn. neučvršćenom obliku. Ulazi se u skupe eksperimente za unovčavanje žitarica (silosi) a postojeća slična postrojenja stoje neiskorišćena i prepuštena propadanju. Za to vreme ne stavljaju stočarima na raspoloženje ni približne količine potrebnih seruma i drugih lekova. Organi Min. poljoprivrede, osobito sreski liferanti i upravnici rasadnika potpuno su se birokratizirali i te bi ustanove trebale hitno

reformisati jer su izdatci na njih ovakovi kakvi su neracionalni.

IV

U radu Min. trg. i industrije konstatuje se potpuno zanemarivanje čitavih privrednih grana odnosno prenebravanje krupnih i akutnih problema koji su u njegovoj nadležnosti. Zbog održavanja odn. osposobljavanja zanatstva čini se vrlo malo. Stručna nastava kako trgovinska tako i zanatsko-industrijska (tehnička) potpuno je stacionalna. Posao osiguranja nedovoljno je regulisan i kontrolisan. Novčarstvo nije krenulo s mrtve tačke a Uredba o regulisanju zemljoradničkih dugova obezbeđuje sanaciju jedino Priv. Agr. Banke.

Zloupotrebe politike cena krupnih kartela, koji sve više dave naš sveukupni privredni život uopšte nisu ni pobudile pažnju toga resora. Izgleda da se Min. trg. i industrije namerno i jednostrano oglašuje o apele koji dolaze sa svih strana protiv kartelnih monopolističkih iskorišćavanja. Isto tako su mnogobrojne i tipične žalbe protivu neispravnosti u funkcionisanju Ureda za kontrolu (odn. podelu kontingenta) izvoza stoke. Oživela su opet vremena izvoznica i svih nepravilnosti u vezi s njima. Uopšte u radu Min. trg. i industrije više se ispoljavaju gledišta privatnih interesentskih grupa nego što bi se osećalo ravnanje prema vrhovnim interesima narodne privredne zajednice.

V

Saobraćajna politika Kraljevske vlade ne odgovara potrebama naše privrede. Saobraćajna sredstva, u koliko su u eksploataciji države, nisu eksploatisana racionalno.

Tako poimence konstatujemo: eksploatacioni koeficijent državnih železnica iznaša za prošlu godinu 97.69%, pa je daleko nad eksploatacionim koeficijentom drugih država.

Saobraćajne usluge učinjene državnim ustanovama i organima ne obračunavaju se.

Postojeće pruge i postrojenja na istima ne održavaju se, te postoji često nesposobna za besprekorno obavljanje prometa, a time se prekomerno oštećuje imovina i ugrožavaju ljudski životi.

Gradnje železnica provadaju se prema lokalnim potrebama a ne prema opštoj narodnoj potrebi.

U pogledu dostave vagona za utovar robe vrlo često se čuju pritužbe privrednih krugova, pa se time čini šteta i državnoj kasi i narodnoj privredi.

Nije pravilno regulisan odnos između železničkog i autobuskog prometa, i ako bi se ove dve vrste saobraćajnih sredstava trebale dopunjavati.

Ništa nije učinjeno u pogledu unapređenja plovnosti naših glavnih reka.

Pomorstvo je potpuno zanemareno i u budžetu nisu predviđena sredstva za njegovo unapređenje.

Trebalo bi pored subvencije za brodarstvo dati i premije u svrhu povećanja tonaže jedrilica.

Trebalo bi našu pomorsku politiku prilagoditi potrebama privrede i uvesti u život pomorsko-trgovačko veće.

Nigde se ne iskazuje kolike su pozicije našega platnoga bilansa iz prihoda brodova pod našom zastavom.

Kod vozarinskih taksa ne vodi se dovoljno računa o skretanju prometa u naše ruke.

Radi nedovoljnih kredita postojeće luke i pristaništa kao i naprave propadaju.

Kod robnih tarifa ne vodi se dovoljno računa o unutrašnjoj vrednosti robe.

Godišnje putničke karte su preskupe i ne odgovaraju potrebama privrede.

Za pomorsko ribarstvo ne čini se ništa.

VI

Budžet Ministarstva građevina je i suviše komprimiran, a da bi se sa ovim sredstvima moglo udovoljiti i omogućiti izvođenje većih građevinskih objekata.

Rad u Ministarstvu građevina je i suviše birokratiziran, te nije dovoljno intenzivan na terenu.

Broj tehničkog personala je premalen.

Razdeoba javnih radova nije pravedna.

Zakonodavna delatnost ovoga Ministarstva je slaba i ako potreba donošenja raznih zakona ne trpi odlaganja.

Za uzdržavanje puteva nisu predviđena dovoljna sredstva u budžetu.

Održavanje reka je slabo a sredstva za ovo su nedovoljna.

Ukazuje se potreba ukidanja rada putem narodne snage.

Doprinos za izvanredno iskorišćavanje puteva nepravilno je.

Projekat Uredbe o cestovnom fondu ne odgovara poreskoj moći privrede.

VII

Naša Vrhovna uprava šuma neracionalno eksploatiše šume.

Ne vodi se računa o obnavljanju šuma namesto posečenih šuma, niti u pošumljavanju krša.

U resoru su izvršena mnoga penzionisanja mladih šumara, koji su još mogli da uspešno rade u svojoj struci.

Potrebno je rasteretiti centralnu upravu da u personalnim stvarima ne mora da Ministar postavlja i najniže službenike.

Trebalo bi onemogućiti da državna preduzeća pod nejednakim prilikama konkurišu privatnoj privredi.

U upravne odbore državnih preduzeća trebalo bi uvesti ljude sa poznavanjem struke.

Čist prihod šuma je premalen.

Naše šume ne iskorišćuju se dovoljno u turističke svrhe.

Fond za pošumljavanje postoji a dotacija za taj fond ne unaša se prema propisu Zakona o šumama.

Kod izvoza trebalo bi povećati izvoz preradenog drveta.

Za rad u režiji bilo bi potrebno da se personal usavrši.

VIII

U prosvetnoj politici ne zapaža se nikakvo smišljeno nastojavanje za intenziviranjem narodnog prosvetavanja a naročito ne za prilagodavanjem nastave stvarnim potrebama naroda u pojedinim našim diferencovanim geografskim i privrednim područjima. Srednja škola je isto tako nedovoljno orijentisana prema potrebama života a uz to i po nastavnom nivou slabo zadovoljavajuća. Na Univerzitetima vlada jedno teško stanje, koje potiče u glavnom otuda što nema duhovne zajednice, jedne ideje vodilje. U tim najvišim ustanovama nedostaje ne samo stručna nastava nego i negovanje nacionalne kulture. Bezkon-

trolnost njihovog delovanja dovela je do veoma nemilih i po našu kulturnu budućnost upravo kobnih pojava, kako u nastavničkom kadru tako i među velikoškolskom omladinom. Te prilike zahtevaju korenite reforme. U samom budžetu postoji znatan nesrazmer između personalnih i materijalnih kredita na uštrb ovih drugih.

IX

Spoljna politika je oblast viših interesa države i naroda.

Pogreške na tom polju učinjene mogu biti od kobnih posledica za državnu celinu i narodnu samostalnost. Samo stvarni nadzor omogućio bi da se eventualne pogreške u vođenju poslova iz te oblasti za vremena uoče i njihove posledice spreče. Isto tako, spoljna politika se vodi bez ikakva nadzora. Zato se obrazovanje Odbora za spoljne poslove u *Narodnom predstavništvu nameće kao jedna nužnost*, — Odbora koji bi se bliže upoznao sa problemima iz ove oblasti i stalno minuciozno pratio rad odgovornog nosioca naše spoljne politike.

Tajne fondove Ministarstva spoljnih poslova i Pretsedništva vlade, koji skupa iznose bez malo kao i budžet poljoprivrede (najnovije grane narodne privrede), valja znatno smanjiti. Ovo zato što se krediti odande najvećim delom troše, čini se, na svrhe koje su strane njihovoj pravoj nameni.

X

U pravosuđu je napušten odavno dobar red stvari. Sudije i sudski činovnici bili su predmet partizanskog progona. Vrhovna pravosudna uprava bila je u tom pogledu gora nego što je igda bila ona unutrašnjih poslova. Ovo osobito u vreme pred 3 septembra 1936 godine. Ovako postupanje znatno je hudilo ugledu pravosuda, ovaj je padao u mesto da je rastao, te je i vera u nepristrasnost pravosuda slabila. Očigledno ovako postupanje vrhovne pravosudne uprave je za svaku osudu.

Učestale amnestije i pomilovanja kompromituju ustanovu pravosuda i stvaraju potrebu krvne osvete i prava pesnice.

XI

Nastojavanja Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja na području radničkog zakonodavstva ispoljavaju izričito demagoške težnje vladajuće stranke. Kada bi ovaj resor iskreno težio za poboljšanjem životnih uslova radničkog staleža, on bi prvenstveno uspostavio slobodu organizovanja stručnih sindikata, bez kojih se ne da zamisliti stvarno poboljšanje njihova položaja.

XII

Obećanja o hitnom donošenju političkih zakona (Zakona o štampi, Zakona o izborima narodnih poslanika, Zakona o zborovima, dogovorima i udruženjima) pokazalo se kao „ludom radovanje”. Iako je u žurbi zahtevano i odmah dobiveno od Narodnog predstavništva ovlašćenje za donošenje ovih zakona

nije se iskoristilo. I poznija dobivena dva ovlašćenja ostala su neuoptrebljena. Vlada „demokratije” svojim dolaskom mnogo je obradovala; skeptici su bili u neverici, samo je malo njih od prve znalo da je posredi politička varka. I tek opštinski izbori, izvršeni u orgijama nasilja, korupcije i falsifikata, razbili su i poslednju iluziju o vladi »demokratije«.

Stampa je još uvek u okovima. Sprovodi se revnosno lična neprikosnovenost vlade; samo su o njima napisi sa hvalospevima dopušteni; a napisi sa i najmanjim izgledima kritike njihova rada nemogućni su. Dok tako sa ministrima, državna i narodna celina ostavljena je slobodnim udarcima sviju i svakoga bez mogućnosti odbrane.

I tako u pogledu vlade i naše birokratije samo javna reč je ugušena. Javna reč je jedina mogućnost za objektivnu kritiku, a ova opet jedino omogućava pravni nadzor. Ugušivanjem javne reči vlada izbegava u stvari nadzor.

Na mesto ugušene javne reči dolazi tajna reč. Saopštenja i kritika se vrše migom, šapatom i letcima. Ovo sve skupa stvara i nagomilava nezadovoljstvo, čija erupcija može biti kobna.

Sa iznetih posmatranja manjina Finansijskog odbora nije se mogla složiti sa većinom, te predlaže Narodnoj skupštini da i ona ovakav budžet ne primi i time napred iznetu politiku osudi.

Za izvestioca manjine određeni su g.g. Ivan Mohorič i Nikola Kabalin.

14 februara 1937 godine
u Beogradu.

Članovi Finansijskog odbora:

Ivan Mohorič, s. r., Mita Dimitrijević, s. r., Ivan Prekoršek, s. r., Pavao Matić, s. r., Nikola Sokolović, s. r., Dr. Mirko Kosić, s. r., Ing. Franjo Horvat, s. r., Vojislav Lazić, s. r., dr. Ivan Lovrenčić, s. r., Ilija Mihailović, s. r., Milivoje Perić, s. r., Ing. Nikola Kabalin, s. r.”

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, pošto mislim da je potrebno da sva g.g. narodni poslanici dobiju vremena da prostudiraju ekspozice g. Ministra finansija, predlažem vam da današnju sednicu u ovom trenutku zaključimo, a da pretres budžetske debate nastavimo sutra. Prima li ovo Narodna skupština? (Prima.)

Prema tome, sa vašim pristankom, ovu sednicu zaključujem, a narednu, sa dnevnim redom: Produženje pretresa u načelu izveštaja Finansijskog odbora o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda, sa predlogom Finansijskog zakona za 1937/38 godinu, — zakazujem za sutra u 8 časova pre podne.

Gospodo narodni poslanici, ja vas molim da budete tačni i da budete prisutni u što većem broju, jer sutra govore vaše kolege, koji imaju čast da govore u ime svojih grupa.

Ovu sednicu zaključujem.

Sednica je zaključena u 12 časova.

